

УДК 378.126

к. пед. н., доц. Ломакович В.Я.,
к. пед. н., доц. Демченко О.Й.
(ТНПУ імені Володимира Гнатюка)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті йдеться про втілення освіти для сталого розвитку в Німеччині, подано визначення понять сталості, сталого розвитку; характеризувано компетенції, необхідні для здійснення освіти у шкільних навчальних закладах; висвітлено, необхідність і шляхи становлення освіти для сталого розвитку. Розкрито чинники, які вплинули на її запровадження; проаналізовано основні типи ставлення молоді до проблем сталого розвитку. Узагальнено найчастотніші теми, які викликають найбільшу зацікавленість учнів і молоді. Виявлено стан формування, методи здійснення моніторингу та основні недоліки імплементації освіти для сталого розвитку в шкільній системі Німеччини. Вивчені завдання, які ставляться перед освітою для сталого розвитку на міжнародному рівні.

Ключові слова: сталість, сталий розвиток, компетенції, освіта для сталого розвитку, барометр, моніторинг.

The article deals with education implementation for constant development in Germany; the definition of permanence and permanent development is presented; the competences are characterized which are necessary for implementation of education in school educational establishments; the factors, necessity and the ways of its origin are specified. The factors which had influenced on its conception were revealed. Main types of youth's attitude towards the problems of permanent development are analysed. The most frequent issues of pupils' and youth's interest are generalised. The state of formation, methods for monitoring and main disadvantages of education implementation for permanent development in school system of Germany are revealed. The tasks that are put before education for permanent development on the international level are studied.

Keywords: permanence, permanent development, competences, education for permanent development, barometer, monitoring.

Екологічна освіта та виховання в Україні набувають дедалі більшого значення. Вони виступають сьогодні найголовнішими чинниками гарантування екологічної безпеки. Без формування екологічно свідомої особистості не можливе покращення навколишнього середовища. На жаль, ще до сьогодні у нас немає достатньо напрацювань, які б могли забезпечувати практичну підготовку молодих громадян у галузі екологічної діяльності та освіти для сталого розвитку. Проблема екологічної освіти країн Центральної, Західної Європи та Скандинавії присвячені роботи вітчизняних науковців: К. Боріна, С. Дерябо, І. Костицької, Г. Марченко, І. Рудковської, В. Степчук, Я. Полякової, Н. Померанцевої, В. Червонецького. Вивчення досвіду розвинутих європейських країн, зокрема

Німеччини, сприятиме вирішенню екологічних проблем в Україні. Процес переходу освіти з кінця 80-х років у ФРН до теперішнього часу, яка базувалася на природоохоронних принципах, в освіту екологічну вже завершився. Сучасний підхід до шкільної екологічної освіти у ФРН характеризується такими основними принципами: екологізація всіх шкільних програм і підручників, усього шкільного життя, набуття освітою не цільового, а більшою мірою процесуального характеру: від формування самостійності учня, його самовизначення у ставленні до природи, до формування відповідних конкретних навичок; екологічна освіта стає складовою частиною загального громадянського виховання; велика увага приділяється екологізації прикладних шкільних дисциплін (економіка домашнього господарства, техніка, трудове навчання); у методах навчання вагомніше місце займає проектне навчання. Її істотною особливістю є співпраця шкільних освітніх закладів із позашкільними та державними установами. Вона стала складовою політичної підготовки молоді. Значно вплинула на розвиток екологічної освіти в Німеччині програма «Порядок денний на ХХІ століття» (Agenda-21), прийнята на міжнародній і міжурядовій конференції із захисту навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, і сприяла вибору екологічного напрямку німецькими школами. В 2002 році, як наслідок прийнятої ООН програми сталого розвитку на всесвітній конференції у м. Йоганнесбурзі, було започатковано проведення декади на тему «Освіта для сталого розвитку з 2005 до кінця 2014 року». Метою цієї декади була інтеграція освіти для сталого розвитку у світові національні системи освіти як чинник забезпечення її якості. Проведення декади мало суттєво вплинути на подальший розвиток освіти в контексті її сталого розвитку. Метою нашої статті є вивчення досвіду роботи освітніх закладів Німеччини та втілення ними в життя ідей цього важливого для усього людства документа, в якому обґрунтовано значущість освіти для сталого розвитку, описано шляхи її практичної реалізації, проаналізовано напрацювання німецьких педагогів-екологів, методистів у цьому напрямку та раціональність запровадження у вітчизняну систему освіти.

Система шкільного виховання та екологічної освіти загалом у Німеччині організована та базується на принципах екологізації. Екологізація, в свою чергу, тісно пов'язана з економічним життям суспільства. Система взаємин людини та природи тут будується як своєрідний ланцюг «природа-суспільство-економіка». Екологізацію економіки супроводжує принцип прагматизму, традиційний для західноєвропейської культури в цілому. Школа є робочим місцем для учнів, учителів, для обслуговуючого персоналу – господарством, яке витрачає природні ресурси, споживає енергію та продукти харчування, продукує відходи тощо. Безпосередньо в навчальному процесі простежується чітка орієнтація на підготовку учнів до вирішення в майбутньому конкретних локальних задач. Не випадково шкільна екологічна модель у різних федеральних землях Німеччини має ефективне та виразне гасло «Мислити глобально – діяти локально». Екологічна тематика пронизує усі загальноосвітні предмети, на заняттях домінує міждисциплінарний підхід, де задіяні декілька вчителів-предметників у висвітленні однієї теми.

У вересні 2014 року в Бонні відбулася національна конференція «Декада ООН-10 років з часу прийняття програми освіти для сталого розвитку», на якій були відзначені позитивні підсумки зробленого у її рамках. У Боннській декларації 2014 року були названі як досягнуті успіхи, так і настанови на

майбутнє. У листопаді 2014 року на конференції в Нагої (Японія), на завершення декади, ЮНЕСКО була підписана всесвітня програма освіти для сталого розвитку, яка реалізовуватиметься протягом п'яти років і має на меті вивчати успішні ініціативи та сприяти якості видів діяльності забезпечення освіти для сталого розвитку. Сюди потрібно віднести: підвищення кваліфікації педагогів, учителів-фахівців в усіх галузях освіти, посилене залучення молодих спеціалістів як головних акторів у здійсненні процесу сталого розвитку, а також забезпечення і підтримка місцевих освітніх ініціатив та їхня співпраця з виконавцями (акторами) та інші ініціативи.

У 2014 році організацією Greenpeace було проведене репрезентативне опитування молоді віком 15-24 років у різних країнах світу про формування екологічної свідомості. Більшість результатів спираються на підходи та вимоги всесвітньої програми для сталого розвитку. Варто зазначити, що з 2011 р. показники барометра, який досліджував цю проблему, становив 40% молоді, у 2014 р. – зріс до 71%. Це означає, що опитувані хоча б раз на занятті чули про нього. Що стосується якості освіти для сталого розвитку, то тут зроблено мало: як правило, суттєві її аспекти залишаються невиконані у формі прийомів-вказівок на майбутнє. Через це виникає мало імпульсів до дії, наявна головна зацікавленість мало прийнятна і потенціал готовності до змін витісняється рутинними проблемами та відсутністю конкретних пропозицій. Проведені дослідження розрізняють різні типи ставлення молоді щодо свідомості сталого розвитку. Перший тип: молоді люди (32%), які позитивно налаштовані й активні; другий тип (20%) – позитивно налаштовані, але неактивні; третій тип (16%) – позитивно налаштовані, але без внутрішнього переконання; четвертий тип (15%) – неактивні; п'ятий тип – інертні (19%) до проблем сталого розвитку. Ті ж самі тенденції проявилися в оцінці розуміння самої проблеми сталого розвитку, частина опитаних погано розуміє проблему (припускається, що природні ресурси можуть бути замінені інноваційними технологіями), однак більшість займає міцну позицію щодо сталого розвитку (екологія є основою для діяльності людини та економіки). Запитуючи про основні принципи сталого розвитку, скрізь переважали позитивні відповіді респондентів. Якщо ж вони мусили зважувати, що для них важливіше – економічні, соціальні чи екологічні аспекти – то переважали, звісно, перші два. Екологія займає позицію після економіки та соціального аспекту. На базі цього опитування з'ясовано, які вимоги до тематики сталого розвитку панують у свідомості молодого покоління. Це, у першу чергу, подолання межі бідності (42,1%), рівноправність людей (37,9%), мирне співіснування (23,1%). Для порівняння: екологічним проблемам таким як збереження різноманіття видів рослин і тварин, відводиться 10,4%, захисту морів 11,9%, чистоті питної води 7%, зміні клімату 16,6%. Відносно Німеччини, то на першому місці стоїть питання забезпечення робочими місцями (33%), на другому – подолання межі бідності (31%), на третьому – відновлювальна енергія (28%). Також знайшлися три області вимог, опрацювання яких є необхідним для залучення перспективи сталого розвитку з урахуванням екологічного, соціального, економічного та культурного аспектів. По-перше, це прив'язка до реалій життя. Тут йдеться про комплексні теми, такі як вирішення проблеми впливу на людину.

Соціальні вимоги особливо відчутні та безпосередньо впливають на свідомість людини. Для того щоб усвідомити значення екологічних та

економічних тем для сталого розвитку, потрібно здійснити освітні реформи, які враховували б комплексність самого поняття сталості. Цьому сприяє вимога розбудови поглибленої підготовки та перепідготовки вчителів. Система шкільної освіти є суттєвим носієм полеміки та принципів для імплементації освіти для сталого розвитку. Забезпечення компетенцій учнів для сталого розвитку підтримується розумінням складних зв'язків (компетенція системності), підсилює уміння обміну інформацією один з одним (міжособистісна компетенція), підтримує стратегічне уміння планувати (стратегічна компетенція), забезпечує креативне мислення та організацію (випереджувальна компетенція) та знання принципів сталого розвитку (нормативна компетенція). Вони є ключовими для сталого розвитку. Для того щоб розвивати ці компетенції серед учнів формально в межах системи освіти, потрібно мати в своєму розпорядженні педагогічні кадри, які б володіли відповідними навчальними компетенціями. Крім цього, система освіти повинна бути побудована таким чином, щоб створити простір для поля діяльності педагогів та для можливостей розвитку учнями цих компетенцій. Щодо цього, то існують суттєві дефіцити. Серед опитаних школярів 79% стверджують, що упродовж року не було проведено жодного тематичного проекту, 61% додають, що на занятті не була задіяна жодна тема, присвячена сталому розвитку, 55% констатують, що не було залучено до заняття жодного партнера-практика, 47% вважають, що нічого не було напрацьовано для бачення майбутнього, 44% відзначають, що на уроках не розглядалися жодні конфліктні проблеми. 43% опитаних не відчували поєднання предметів один із одним (принцип міждисциплінарності), 36% думають, що учні не були зацікавлені в занятті; останні 21% дотримуються думки, що ніколи не йшлося про те, що б могло покращити життя.

На основі цього опитування можна зробити наступні висновки:

- принцип міжпредметних зв'язків реалізовується недостатньо; як правило, це такі предмети як хімія та фізика з історією чи географією, комплексні проблеми розв'язуються в навчальних предметах фрагментарно;

- відсутність міжкультурних зв'язків; 15% опитаних відзначили, що мали досвід обміну з людьми з інших країн, інших культур, іншого віку; в час демографічного розвитку, міжкультурного обміну та розширення простору для працевлаштування, було б добре сприяти розвитку міжкультурної компетенції. Однією з центральних вимог сталого розвитку в Німеччині молоді люди назвали проблему насильства та психологічного тиску. Також це є вагомим аргументом, щоб надати міжкультурній компетенції у школах пріоритетного значення:

- школами повинні бути створені довгострокові проекти для підтримки випереджувальної та стратегічної компетенції;

- вчитися думати по-новому. Кожне молоде покоління приносить нові ідеї, способи мислення.

Завдяки освіті для сталого розвитку підтримуються компетенції, які спонукають молодь активно долучатися до сталого розвитку суспільства. Серед видів і форм активності, які застосовуються у школах, варто назвати: бойкотування продуктів споживання (80%), відвідування інтернет-сторінок організацій (62%), співпраця в одній із громадських ініціатив (47%), співпраця в онлайн-співтоваристві (47%), харчування, принаймні, тиждень по-вегетаріанськи (45%). Рідше практикуються такі види діяльності як участь у флешмобі (30%), законні конфлікти (25%), участь у сидячій блокаді (28%). Аналізуючи проведені

дослідження, варто відмітити зростаючу кількість задіяних активних видів діяльності молодих людей у цій сфері. Немає жодної особи, яка б не проявляла активності щодо проблем сталого розвитку. Це означає, що для освітньої політики, для різних спілок і регіональних ініціатив більша частина молодшої генерації є готовою до діяльності. Завдяки розширенню компетенцій сталого розвитку на уроках і створення структурних можливостей форм активності (наприклад, спілки, міжнародний обмін досвідом) розширюється і їхній спектр діяльності. Необхідність імплементації освіти сталого розвитку в школах Німеччини здійснюється повільно, однак завдяки отриманим знанням, зміні споживацької поведінки та високої зацікавленості молоді, варто незабаром очікувати позитивних результатів. Прийнята ЮНЕСКО програма освіти для сталого розвитку ставить політичні вимоги: широка активність громадськості й особливо молодшої генерації, структурне вдосконалення освітнього сектора та забезпечення локальних мережесіток для освіти сталого розвитку.

Програма освіти для сталого розвитку, прийнята ООН 10 років тому, свідчить про те, що її ключові питання можуть бути запозичені та перенесені в інші країни світу і розвиватись у майбутньому. Її варто втілити в підготовку та вдосконалення педагогічних кадрів, у навчальні плани, а також важливі навчальні предмети. Школи повинні стати для учнів зразковими інституціями соціальної та ресурсозберігаючої поведінки[2, с. 9-18].

Великий внесок у розвиток освіти для сталого розвитку зроблено професором, доктором Берлінського університету Гергардом де Хааном, координатором численних екологічних проектів у Німеччині. Важливою, на нашу думку, є його доповідь на тему «Освіта для сталого розвитку. Стан та перспективи» в рамках організованого засідання з питань національної платформи освіти для сталого розвитку, яке відбулося 29.09.2015 р. у Берліні. В ній подано аналіз стану та перспектив розвитку освіти для сталого розвитку в Німеччині за десять років з часу проголошення ООН вище названої програми. Професор Г. де Хаан зазначає, що досягнення сталого розвитку суспільства не можливе без ментальних змін: знань, зміни поглядів, зміненої діяльності як в повсякденному житті, так і в професійному. Не в останню чергу йшлося і йдеться про уміння розвивати виважені та до того ж довгострокові та міцні для нашої планети інновації. Цього можна досягнути лише завдяки систематичним освітнім процесам. Проведена ООН декада моніторингу з питань сталого розвитку визнала Німеччину прикладом для інших: хороша організація, висока активність, поєднання громадських акторів, підтримка урядом, багато ініціатив, успішний розвиток концепцій та добра практика стали характеристикою стану втілення програми ООН у життя німців. Минуло 20 років з часу прийняття цього документа. «Чи все воно так добре насправді?» – запитує науковець. Аналізуючи екологічну свідомість співгромадян, Г. де Хаан підкреслює, що майже всі опитані вважають сталий розвиток доброю справою. Однак дослідження показують, що поняття сталості більше відчувається, аніж практикується. Він називає його «сталість, яка відчувається». Стала діяльність є принаймні соціально бажаною й опитані хотіли б належати до групи, яка діє в межах сталого розвитку – їм потрібно дати лише невеликий поштовх, щоб вони це фактично почали робити. Те, що сталість відчувається і знання є обмеженими, стає особливо очевидним: сталість починається у головах, передбачає ментальні зміни, фундаментальні знання, готовність до дій і також креативність. Потрібно бути в стані самому та

разом з іншими активно діяти для сталого розвитку на основі поглиблених, спеціальних знань. Г. де Хаан перелічує необхідні фундаментальні знання з галузей несталого розвитку: зміна клімату, неоднаковий рівень життя, бідність, права людини тощо. Є цілий список тем, які вимагають нагального опрацювання. Освіта для сталого розвитку є чимось більшим, аніж точні знання. Вона сприяє забезпеченню організаційної компетенції, якою позначають уміння застосовувати знання про сталий розвиток і розпізнавати проблеми несталого розвитку, це означає робити висновки на основі сучасних аналізів і прогнозів на майбутнє про екологічний, економічний та соціальний розвитку їх взаємодіючій залежності та приймати рішення, які базуються на цьому, розуміти їх і вміти застосовувати. Йдеться про знання, уміння та навички, які дозволяють усім бути активними у сенсі сталості: щонайменше – розумно поводитися з енергією та іншими ресурсами; найбільше – задуматися, що можна зробити на локальному рівні, на робочому місці, в освітньому закладі.

Глобальна, суспільна та життєво-світська актуальність сталого розвитку є беззаперечною, оскільки вона є частиною загальної освіти. Крім цього освіта для сталого розвитку є чимось більшим, ніж заняття з незапланованим навчальним змістом. Йдеться про нові підходи до предмета (сценарії, симуляції), про мотивовані методи навчання і вивчення. Вони містять у собі орієнтацію проблеми, обговорення з вивченням конкретних випадків, активоване навчання, поєднання соціальних та емоційних аспектів, а також вирішення проблеми. Вони дають можливість мотивувати себе та інших і організовувати оточуючий світ у світлі сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку охоплює не лише сам навчальний процес. Вона охоплює цілий навчальний заклад: речові потоки, їдальню, мобільність, вдосконалення співробітників, використання енергії і т. д. У кінці своєї доповіді Г. де Хаан робить висновки про те, на якому рівні стоять питання сталого розвитку:

1. Освіту для сталого розвитку можна більше розпізнати в освітній галузі, ніж 10 років тому.
2. Усвідомлення поглибленого розуміння необхідності освіти для сталого розвитку на усіх політичних і фахово-наукових рівнях.
3. Посилену активність з боку політиків, що не в останню чергу вказує на створення цієї платформи та її присутність.
4. Існують численні самоорганізовані сітки; наявні різноманітні цивільно-громадські актори, які сприяють освіті для сталого розвитку.
5. Значно зросла роль освіти для сталого розвитку на локальному рівні, її визнано концепцією регіонального розвитку.
6. Також зростає «системна імплементація» освіти для сталого розвитку.
7. І, нарешті, з нею встановлюються нові, сучасні форми навчання, які вказують на майбутнє.

Завдання, які ставляться перед освітою для сталого розвитку на міжнародному рівні, наступні: суттєве та глибоке закріплення її в освітні та навчальні плани, розробка навчальних і методичних рекомендацій, встановлення стандартів і використання індикаторів якості, з одного боку, та, з іншого боку, чіткі прогалини практичного характеру – застосування її в елементарній освіті, у школах, профосвіті, вищих навчальних закладах, введення її в підготовку і вдосконалення педагогічних кадрів, використання місцевого потенціалу та

міжнародного обміну; набуття дієвих буденних знань, професійна діяльність і перебудова умов життя [1, с. 9].

Для того щоб зрозуміти процеси, які відбуваються в контексті освіти для сталого розвитку в Німеччині, варто пояснити значення цього поняття. BNE – скорочення німецькою мовою на позначення терміносполуки «Освіта для сталого розвитку». Отже, це є освіта, яка дає людям можливість думати та діяти: як впливають мої рішення на людей, на наступні покоління або ж на інші континенти Землі? Який вплив буде здійснений на те, що я споживаю, які транспортні засоби та яку енергію я використовую? Які глобальні механізми спричиняють конфлікти, тероризм, проблему біженців? Освіта для сталого розвитку допомагає кожному зрозуміти вплив власних дій на навколишній світ і приймати важливі рішення. Поняття «сталості» розвинулося з принципу, який лежить в основі лісового господарства і стало лейтмотивом (ідеалом) ХХІ століття. Чи ми можемо довготривало жити за рахунок людей з інших регіонів Землі та майбутнього покоління?

«Рубай лише стільки дерев, скільки ліс може витримати! Стільки, скільки дерев може вирости!» Так уперше сформулював Ганс- Карл фон Карловіццу 1713 році принцип сталості у своїй книзі про економію лісової культури «*Silvicultura oeconomica*». З цього часу перше визначення цього поняття розвинулося і вже давно вийшло за межі чистого екологічного терміна. Воно базується на розумінні, що довкілля, економіка та суспільство впливають один на одного. Не може існувати жодного економічного та суспільного прогресу без нормально функціонального довкілля. Так само мало може вдаватися ефективно охороняти довкілля, якщо люди мусять боротися за своє економічне існування. «Сталий розвиток є розвитком, який забезпечує якість життя сучасного покоління й одночасно зберігає можливість вибору облаштування свого життя майбутніх поколінь», – це визначення сталого розвитку було зроблено на одній із конференцій, присвяченій цій проблемі.

У 2015 році ООН прийняла програму сталого розвитку і визначила її основні завдання та цілі. Велика роль у втіленні її ідей відводиться освіті. Вона повинна передавати людям конкретний зміст та уміння організовувати свої компетенції. Якісна освіта виходить за межі чистого фактажу знань, вона передає уміння та цінності, дає можливість думати далекоглядно, навчає за принципом міждисциплінарності, спонукає до автономних дій, до співпраці у прийнятті громадських рішень. Ця концепція освіти служить не лише тому, щоб вивчати актуальні екологічні теми, а й вчить застосовувати методи співпраці, критично мислити, уміти співпрацювати командою. До цього ж долучається міжнародний погляд, який дозволяє нам вести себе як світовий громадянин, мислення та дії якого не обмежуються кордонами своєї країни. Для цього нам потрібна ґрунтовна політична освіта. Тому кожен окремий громадянин мусить щодня приймати рішення, та не завжди під рукою є найкращий варіант.

Прийнята ООН восени 2015 р. глобальна програма сталого розвитку є порядком денним для освіти від 2016 по 2030 рр. Її метою є забезпечення усіх людей правовими можливостями отримати якісну освіту, а також довготривале навчання. Міністри освіти з усього світу в листопаді 2015 р. прийняли рішення про те, як глобальна освіта для сталого розвитку має бути практично реалізована до 2030 р. З підписанням «Рамкових дій для освіти на 2016-2030 рр.» було узгоджено конкретні міри дій. У них йшлося про те, що повинні бути створені

стратегії та програми для забезпечення освіти для сталого розвитку і вони повинні інтегруватись у формальну, частково формальну та неформальну освіту. Для того щоб досягти цих цілей, потрібно трансформувати систему освіти. Німеччина є яскравим прикладом і виконує функції перенесення національної системи освіти у світову програму. Федеральний уряд задіяний у п'ятирічній світовій акційній програмі, зокрема цим займається Міністерство освіти та науки.

Важливим для становлення освіти для сталого розвитку постає питання, чому саме школа повинна взяти на себе зобов'язання готувати молодь, як вона повинна здійснювати цю підготовку, які можливості потрібно використовувати, які методи підготовки є найбільш ефективними. Можна перерахувати аргументи на користь важливості освіти для сталого розвитку під час шкільної підготовки молоді. Серед них є те, що саме навчання у школі є етапом найбільшого запам'ятовування. Одночасно учнівська молодь вже достатньо володіє діяльнісною та організаційною компетенціями, для того щоб могли застосовувати концепцію освіти для сталого розвитку практично та самостійно. Чим раніше діти будуть ознайомлені з темами та проблемами сталого розвитку, тим самостійнішою буде їхня критична й активна поведінка щодо екологічних, економічних і соціальних вимог нашого часу. Тому у шкільному віці важливо й надалі розвивати знання про сталий розвиток суспільства, отримані в дошкільній установі.

Світова програма дій освіти для сталого розвитку, закладена в основу німецьких шкіл, і саме формальна освіта повинні вчити молодь жити за принципами сталого розвитку і перейти від організації окремих екологічних проектів у систему навчання. Освіта для сталого розвитку є більшим, ніж окрема тема, яку можна поділити на підтеми. Це поширений підхід, який впливає на методи викладання та навчання. Організаційна компетенція, співпраця та критичне мислення становлять основні уміння, які повинні бути передані учням. Так званий «увесь підхід до освіти» описує концепцію, яка залучає заклад у цілому до освітнього підходу. Школи мають можливість застосовувати освіту для сталого розвитку на усіх рівнях, наприклад, обирається тема, яка вивчається у різних навчальних предметах. При цьому враховуються аспекти сталого розвитку для керівництва навчального закладу та співробітників. Імплементация в шкільний профіль є продуманою, тому що в Німеччині уже давно існує багато екологічних шкіл, Agenda 21- школи та школи майбутнього. Ще більша відкритість шкіл і суспільства забезпечує втілення концепції освіти для сталого розвитку. Завдяки кооперації з місцевими позашкільними закладами та мережевими сітками, які мають відношення до сталого розвитку, вдається вибудовувати міст із позашкільними організаціями. Освіта для сталого розвитку є відносно суспільно-політичною. Освітньо-політичними пунктами дотику є, наприклад, теми, які стосуються соціалізації та міграції населення. Конфлікти культур виступають як у різних сферах суспільства, так і в контексті школи. Для того щоб дізнатися про більшу цінність культурного різноманіття, важливою вимогою стала готовність до ведення міжкультурного діалогу. Загалом у школах пропонується вивчення соціальних компетенцій завдяки груповій роботі та класній організації. Центральним завданням освіти для сталого розвитку є інтегрування підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів і прийняття рамкових освітніх програм і планів федеральних земель. Характеризуючи їхній стан в окремих школах і шкільних типах, нині можна простежити низку розбіжностей. Діюча в Німеччині

програма освіти для сталого розвитку (2015-2019 рр.) сконцентрована передусім на 5 полів діяльності: політична підтримка, єдина трансформація навчального простору, розвиток компетенцій учителів та носіїв інформації, зміцнення та мобілізація молоді та забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні. Для реалізації програми в Німеччині Міністерство освіти та науки створило національну платформу, яка до літа 2017 р. розробляє національний план дій. Вона буде підтримуватися так званими професійними форумами, які складаються з експертів, що належать до різних освітніх галузей. До завдань професійного форуму входить розробка пріоритетних полів діяльності для шкільної освітньої області та конкретні цілі стратегій їх реалізації. Крім цього він встановлює приклади ефективної практики і стимулює до нових освітніх і навчальних форматів. Освіта для сталого розвитку є спільним завданням системи освіти. Її міністерства на федеральному рівні та рівні земель повинні бути так само добре забезпечені, як і інші установи федерального управління. Потрібно розвинути показники та встановити критерії якості, такі як стандарти успішності учнів. Для того щоб заснувати таку освіту, потрібно забезпечити її системою та комп'ютерною мережею, а також відповідними ресурсами.

Одним із важливих завдань є підготовка кадрів. Розвиток їхніх компетенцій для здійснення цієї діяльності повинен бути структуровано закладеним у систему освіти, вдосконалення та підвищення кваліфікації, а також повинні бути розроблені рамкові умови та стандарти якості. Не меншу роль тут відіграють місце навчання, соціальний простір і співпраця з різними установами. Школа дає можливості для майбутнього покоління, для цього вона повинна здійснювати освіту для сталого розвитку пізнавально, цілісно, спонукати до участі. Для успішного процесу перетворення потрібно усім розвивати та сприяти плануванню, стратегії навчального процесу. Необхідною є розбудова місцевих освітніх ландшафтів. Так само школи повинні бути більш відкритими внутрішньо та зовні до співпраці з іншими позашкільними акторами. Важливим є структурне закріплення освіти для сталого розвитку у навчальні програми та плани. Це стосується структурного та логічного поєднання предметів і викладання їх на міждисциплінарній основі, а також підготовка альтернативних матеріалів. Співпраця – основа сталого розвитку, тому вона є складовою частиною освіти. Повинні бути задіяні як діти, так і молодь, з метою побудови сучасності та майбутнього ними самими. Демократизація школи – центральний елемент, для того щоб завдяки співпраці в школі та в цілому оточенні пізнати самоефективність. Потрібно сприяти справжній участі дітей і молоді в навчальному полі та закласти їх повноваження на правовій основі. Співпраця з усіма громадськими акторами відіграє важливу роль у навчальному процесі. Вона стосується не лише самих учнів, а й шкільного керівництва, учителів, педагогічних кадрів. Важливою стає співпраця за допомогою спільних комп'ютерних мереж в області школи. Професійні форуми тісно співпрацюють із партнерськими мережами, поєднують акторів один із одним і надають імпульси для застосування їх на місцях. У шкільній області є найбільш активними такі мережеві сітки, як партнерська мережа шкільної освіти, партнерська мережа ЗМІ, економії та споживання, біологічне різноманіття, освіта культури та політична культура.

Наскільки освіта для сталого розвитку в Німеччині вже запроваджена у різні освітні галузі і як можна це перевірити? Для того щоб відповісти на ці питання,

проф. д. Гергард де Хаан і колектив проекту всесвітньої програми інституту Майбутнього Вільного університету Берліна створили метод моніторингу, де він виступає науковим радником. З метою виявлення розмірів та якості заходів освіти для сталого розвитку і можливості окреслити диференційовану картину її імплементації, в поле зору потрапляють дослідження, які вказують на її теперішній стан і тенденції розвитку. Концепції та дослідження зорієнтовані на процес моніторингу ЮНЕСКО на міжнародному рівні. Поширена всередині моніторингу теоретична перспектива відштовхується від того, що в межах системи освіти є центральні важелі, які мають потенціал особливо ефективно пришвидшувати вкорінення високоякісної освіти для сталого розвитку в усі освітні галузі. За допомогою них визначається стан і тенденції імплементації такої освіти. Моніторинг включає чотири етапи:

1. На початку проводиться перший аналіз документів. При цьому аналізуються центральні важливі для освіти сталого розвитку документи, наприклад, навчальні плани, програми, навчальні розпорядження й освітні інструкції.

2. На другому етапі можуть бути встановлені центральні важелі для освіти сталого розвитку в межах німецької системи освіти, що є ключовими пунктами дослідження.

3. На третьому етапі включаються кількісні та якісні опитування. В одних із них повідомляються взяті на базі репрезентативного відбору розмір та якісні аспекти освіти для сталого розвитку в усіх освітніх галузях. Як доповнення дається кількісне вивчення пояснення щодо якості практики, а також називаються чинники, які затримують імплементацію освіти для сталого розвитку.

4. На четвертому етапі проводиться ще раз аналіз документації, для того щоб побачити розвиток імплементації в галузях освіти за певні періоди (приблизно за два роки). На цьому етапі синтезуються результати досліджень у загальному і даються рекомендації для її подальшої реалізації в Німеччині.

Отже, на основі проведеного дослідження, можна стверджувати, що Німеччина робить важливі кроки в напрямку впровадження освіти для сталого розвитку. Прийняття міжнародних програм ООН та ЮНЕСКО лягли в основу її побудови. Розуміння ролі молодого покоління у її становленні, зміна свідомості, формування необхідних компетенцій покладають на школу нелегкі завдання. На обговорення виносяться теми не лише економічного, екологічного, а й соціального, політичного характеру. Цьому сприяє розробка навчальних планів, програм, шкільних розпоряджень тощо. Однак школи отримують допомогу на місцевому та федеральному рівнях. Міністерствами освіти федеральних земель і Федеральним міністерством освіти створено спеціальні форуми, проводяться моніторинги, які дають об'єктивну оцінку стану імплементації освіти для сталого розвитку та рекомендації для її успішного втілення.

У контексті політичних, економічних та екологічних проблем в Україні варто запозичати досвід Німеччини для вирішення проблем, які існують у нашій освіті, країні. Вивчення проблеми стійкості, а також концепцій, які допомагають встановити екологічну сумісність способу життя, праці та виробництва людей, може стати наступним кроком нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. de Haan G. Gestaltungskompetenz als Kompetenzkonzept für Bildung für nachhaltige Entwicklung/ G. de Haan. – In: Bormann I. : Kompetenzen der Bildung für nachhaltige Entwicklung, Wiesbaden 2008, S. 243.
2. Michelsen Gerd. Was bewegt die Jugend? Greenpeace Nachhaltigkeitsbarometer /Michelsen Gerd, Heiko Grunenberg, Horst Rode. –VAS-Verlag : Bad Homburg, 2012.–213 Seiten.
3. http://www.ewi-psy.fu-berlin.de/einrichtungen/weitere/institut-futur/projekte_alt/Laufende-Projekte/WAP_BNE/Downloads/NP_Rede_de_Haan_September_2015.pdf
4. www.greenpeace.de/sites/www.greenpeace.de/files/publications/nachhaltigkeitsbarometer-bildung-20150522.pdf

Рецензент: д. н., доц. Сліва Славомір.